

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ ТА ОСВІТА

Збірник наукових праць
Запорізького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

Випуск IV

Запоріжжя
КЗ “ЗОІППО” ЗОР
2009

УДК 37(08)
ББК 74я43
П24

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ ТА ОСВІТА Випуск IV

Засновано в 2007 році

Засновник

КЗ “Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти” Запорізької обласної ради

Редакційна колегія:

А.І. Павленко (голов. ред.), д. п. н., професор;
К.Л. Крутий (заст. голов. ред.), д. п. н., професор;
А.М. Бозуш, д. п. н., професор, дійсний член АПН України;
Н.Ф. Денисенко, д. п. н., професор;
Є.М. Павлютенков, д. п. н., професор;
С.І. Подмазін, д. філос. н., в. о. професора;
Т.І. Суцєнко, д. п. н., професор.

Збірник наукових праць

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
серія КВ № 14046-3017ПР від 08.05.2008.

**Друкується за рішенням Вченої Ради ЗОІППО
(протокол № 3 від 24.10.2009 р.).**

Рецензенти:

О.І. Іваницький, д. п. н., професор Запорізького національного університету;
М.І. Приходько, д. п. н., професор Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького;
В.Д. Сиротюк, д. п. н., професор Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Адреса редакції: 69035, м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, 57а, Павленко А.І.

Педагогічні науки та освіта: Збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. – Вип. IV. – Запоріжжя: КЗ “ЗОІППО” ЗОР, 2009. – 256 с. – Бібліогр. в кінці ст.

До четвертого випуску збірника наукових праць увійшли результати педагогічних досліджень науковців і творчих пошуків педагогів-практиків освітніх закладів, що відображають проблеми, здобутки і перспективи розвитку та формування освіти.

Матеріали наукових статей другого розділу збірника охоплюють тематику і були апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції “Розвиток теорії та практики особистісно орієнтованої освіти” (29 травня 2009 року, м. Запоріжжя, КЗ “ЗОІППО” ЗОР).

До третього розділу увійшли статті з актуальних проблем соціальної педагогіки.

Для науковців, методистів, педагогічних працівників, магістрантів і студентів педагогічних вищих навчальних закладів.

**УДК 37(08)
ББК 74я43**

- © КЗ “ЗОІППО” ЗОР, 2009
- © ТОВ “ЛПС” ЛТД, оформлення і друк, 2009
- © Автори, 2009

ЗМІСТ

Розділ I. Педагогічні науки та освіта: проблеми, здобутки, перспективи

Гузь В.В., Павленко Є.І.

Екологізація змісту навчання предметів природничо-наукового циклу старшої школи: роль, місце, перспективи 5

Гуляєва Т.В., Гуляєва Л.В.

Психолого-педагогічний та дидактичний аспекти інтеграції фізичних знань учнів середньої школи 16

Дегтяренко Л.І.

Цілісність процесу засвоєння знань, контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів 31

Драчева І.А., Ершова Т.Г.

Применение сжатых алгоритмов при обучении решению задач высшей математики 35

Єрмаков С.В., Андреев О.А.

Впровадження спеціальних прийомів активізації сприймання навчального матеріалу лекцій студентами 42

Канакина Л.П.

О методах организации на уроках математики коллективной учебной деятельности 50

Корж О.П., Дехтяренко С.Г.

Формування екологічної культури старшокласників і використання диференційованих задач у навчанні дисциплін природничо-наукового циклу 55

Окса М.М.

Роль інновацій у гуманізації управління підготовкою педагогічної майстерності менеджера освітнього закладу 65

Поведа Т.П.

Засвоєння задач із фізики за параметром усвідомленості у формуванні творчої самостійності старшокласника 70

Попова Т.М.

Методика використання культурно-історичного нарративу у навчанні фізики 80

Соколов Е.П.

Комплекс структурированных заданий по физике факультета довузовской подготовки технического университета 92

Стрижак М.М.

Проблеми впровадження та методика використання електронного засобу "Географія. 6 клас" у навчально-виховному процесі 104

Томчук В.Б.

Проблеми формування іншомовної культурокраїнознавчої та комунікативної компетенції учнів сільської школи 111

Третьякова Т.А., Халеменик Ю.Є.

Ділова гра як метод формування комунікативної компетенції студентів у читанні іншомовної літератури 118

Розділ II. Теорія і практика особистісно-орієнтованої освіти

Вронська В.М.

Підвищення психологічної компетентності медичних сестер дошкільних навчальних закладів 123

<i>Кравченко Г.Ю., Кузунко Н.Ф.</i> Створення умов для особистісно-зорієнтованого розвитку сучасного керівника дошкільного навчального закладу в системі післядипломної освіти	129
<i>Литовченко О.В.</i> Ціннісні орієнтації особистості в контексті філософії людиноцентризму	135
<i>Михайлюк Л.М.</i> Вибір теоретичних засад особистісної освіти	140
<i>Нежинська О.О.</i> Гендерна компетентність керівників загальноосвітніх навчальних закладів як чинник особистісно-орієнтованої освіти	147
<i>Пономаренко И.Л., Авдеева И.Н.</i> Профілактика емоціонального вигорання в системі фасилітативної підготовки учителів к реалізації личностно орієнтованного образования	157
<i>Швидун В.М.</i> Зміна парадигми освіти як фактор реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчанні	164
<i>Шурин О.І.</i> До питання професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів	173
Розділ III. Актуальні проблеми соціальної педагогіки	
<i>Грабовська М.В.</i> Дисфункційна сім'я як об'єкт соціально-педагогічної діяльності	179
<i>Заверико Н.В., Костенко Н.В.</i> Профілактика девіантного материнства серед ВІЛ-позитивних жінок	184
<i>Заворотна Л.В.</i> Проблеми сучасних студентських сімей	191
<i>Зверева І.Д., Веретенко Т.Г.</i> Історія становлення, особливості функціонування та тенденції розвитку студентської громади	200
<i>Лещенко О.Г.</i> Психологічна готовність молодого подружжя до батьківства	207
<i>Поліщук В.А.</i> Соціальна педагогіка в Україні на початку ХХІ століття: проблеми становлення і розвитку	214
<i>Романовська Л.І.</i> Особливості процесу зародження і формування дитячого громадського об'єднання	223
<i>Сидор І.</i> Соціально-педагогічний аспект дозвіллевої діяльності студентів вищих навчальних закладів	232
<i>Троценко Н.Є.</i> Вітчизняний та зарубіжний досвід становлення ресурсних центрів	239
Наші автори	249
Вимоги до оформлення статей збірника “Педагогічні науки та освіта” Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти	253

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

О.І. Шурин

Рівненський державний гуманітарний університет

У статті розкривається сутність та складові професійно-педагогічної культури майбутніх учителів в умовах становлення і розвитку особистісно-орієнтованої освіти і виховання.

Ключові слова: професійно-педагогічна культура, професійно-педагогічна підготовка, особистісно-орієнтована освіта і виховання.

В статье раскрывается сущность и составляющие профессионально-педагогической культуры будущих учителей в условиях становления и развития личностно-ориентированного образования и воспитания.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая культура, профессионально-педагогическая подготовка, личностно-ориентированное образование и воспитание.

Постановка проблеми. В умовах становлення особистісно-орієнтованої освіти і виховання рівень педагогічної компетентності та майстерності педагогів залежить не тільки від рівня їхньої теоретичної та професійної підготовки, а й від особистісних якостей, розвитку педагогічної та емпатійної культури як основ фахової моралі педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів присвячені праці багатьох учених. Теоретичні і практичні засади процесу професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, розвитку їхньої професійної компетентності та майстерності, педагогічної творчості досліджувалися в роботах Є. Антипова, І. Богданової, Н. Кичук, Н. Кузьміної, З. Курлянд, В. Сластьоніна, Н. Тарасенко, Н. Щуркової та ін.; професійні характеристики майбутніх фахівців та розвиток професійної культури розкриваються в дослідженнях О. Бондаревської, О. Гармаш, В. Гриньової, І. Зязюна, М. Єрмоленко, Т. Іванової, В. Мижерикова, С. Сисоєвої та ін.

Метою нашої статті є аналіз психолого-педагогічної літератури щодо розкриття сутності та складових професійно-педагогічної культури майбутніх учителів в умовах становлення й розвитку особистісно-орієнтованої освіти і виховання.

Складність і особливість педагогічної професії полягає в тому, що об'єктом її праці є людина, якій притаманні певні фізичні й психологічні особливості, власний і неповторний внутрішній світ. Одним із найважливіших завдань учителя є педагогічна підтримка розвитку кожної дитини.

У навчальному процесі вчитель виступає не лише носієм певної системи знань, а й високоморальною особистістю, для якої притаманні справедливість, чесність, доброта та відповідальність. Справжній учитель виступає прикладом для учнів і навіть для їхніх батьків. Сприятливі взаємовідносини вчителя з учнем є однією з умов успішності та результативності процесів навчання й виховання [7, с. 543].

Високе призначення вчителя ставить до нього високі вимоги. На думку багатьох відомих учених і педагогів (Гельвецій, Я.А. Коменський, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, К.Д. Ушинський та ін.), вчителю повинні бути властиві такі риси, як:

- любов до обраної професії, усвідомлення її важливості і відповідальне ставлення до своєї діяльності;
- уміння бути великим гуманістом і любити дітей;
- намагання бути носієм глибоких і всебічних знань;
- намагання систематично оновлювати й поповнювати власний запас знань;
- знання психології дітей, зацікавленість у пізнанні їхнього внутрішнього світу, визначення їхніх індивідуальних особливостей;
- намагання бути носієм високих моральних якостей і справжнім громадянином своєї Батьківщини;
- уміння вирішувати педагогічні задачі;
- здійснення процесу навчання учнів, орієнтуючись на задачі навчання, виховання й розвитку особистості школярів з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня;
- уміння стимулювати розвиток позакласної діяльності учнів з урахуванням психолого-педагогічних вимог, що висуваються до процесів навчання і виховання;
- систематичний аналіз власної діяльності з метою її вдосконалення і підвищення власної кваліфікації;
- виконання методичної роботи в складі шкільних методичних об'єднань;
- виконання роботи класного керівника, підтримка контактів із батьками.

Професійно-педагогічна підготовка до оволодіння професією вчителя як система діяльності включає в себе такі компоненти, як:

- професійне інформування (профінформація) – оволодіння майбутніми педагогами певною сукупністю знань про соціально-економічні і психофізіологічні умови правильного вибору професії вчителя;
- професіографія – опис учительської професії, психологічних та фізичних властивостей, факторів успішності чи неуспішності професійної діяльності вчителя;

- професійна консультація – встановлення відповідності психологічних і особистісних особливостей майбутнього вчителя;
- професійний відбір – визначення здібностей до педагогічної професії;
- професійна адаптація – процес пристосування молодого педагога до колективу, умов праці, особливостей обраної професії [4, с. 204].

Однією з важливих професійних якостей педагога є володіння педагогічною культурою. Поняття педагогічної культури походить від загального поняття “культури”, але в різних науках тлумачиться по-різному. З точки зору філософії, культура (від лат. cultura – виховання, освіта, розвиток) визначається як специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, уявлень про предмети матеріальної і духовної праці, в системі соціальних норм, у духовних цінностях, у сукупності ставлень людини до природи, одна до одної і до самої себе. Культура характеризує також особливості поведінки, діяльності людей у конкретних сферах суспільного життя [5, с. 268].

У психології культура трактується як сукупність маніфестацій людської творчості і діяльності [1, с. 459].

У педагогіці культура тлумачиться як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результаті продуктивної діяльності. Водночас культуру розуміють як рівень освіченості, вихованості людей та рівень оволодіння певним видом діяльності [2, с. 182].

Взаємозв'язок загальної та професійної педагогічної культури вчителя очевидний: педагогічна культура базується на загальній, але з урахуванням специфіки педагогічної діяльності, педагогічного досвіду, педагогічної взаємодії. Загальна культура вчителя визначається як сукупність зрілості й розвиненості соціально важливих особистісних характеристик, котрі реалізовані в його професійній діяльності (М. Єрмоленко, В. Міжериков). Педагогічна культура включає оволодіння педагогічною теорією та практикою, сучасними педагогічними технологіями, способами творчої самореалізації індивідуальних можливостей особистості в педагогічній діяльності [4, с. 100].

Відтак, культура виступає способом духовного життя людей, яка проявляється і в професійній діяльності людини. В педагогічному процесі під педагогічною культурою розуміють єдність загальнокультурних і моральних проявів людської поведінки. Поняття “педагогічної культури вчителя” розглядається (О. Бондаревська, О. Гармаш, В. Міжериков) як система, що охоплює такі структурні компоненти: педагогічні цінності, творчість у педагогічній діяльності, педагогічну майстерність, педагогічну спостережливість, педагогічне мислення та педагогічну емпатію, педагогічне спілкування, педагогічні здібності та

уміння, педагогічний талант, педагогічний імідж та професійно-педагогічну компетентність, здатність до самоосвіти та самовиховання.

Учені Є.І. Антипова, В.О. Сластьонін, С.О. Сисоєва, Н.М. Тарасевич, Н.Є. Щуркова та ін. зупиняють свою увагу на професійних характеристиках, які мають бути притаманні спеціалісту цієї галузі: професійно-педагогічні здібності, предмети й засоби праці, рівень сформованості педагогічних умінь. Важлива увага приділяється не лише педагогічним характеристикам, а й суспільним, соціокультурним.

Зміст професійної педагогічної культури розглядається і в аспекті взаємодії педагога з навколишнім світом. Згідно з цим, педагогічна культура передбачає оволодіння вчителем також іншими культурами. Так, педагог повинен володіти екологічною культурою (характеризує взаємовідносини людини з навколишнім світом), технологічною культурою (характеризує різноманітність трудових відносин і готовність до виконання різних видів трудової діяльності), правовою культурою (характеризує правові відносини з людьми), політичною культурою (характеризує особливості відносин із владою), культурою сімейних відносин, комунікативною культурою, гносеологічною культурою, економічною культурою (характеризує специфіку економічних взаємовідносин особистості з іншими людьми).

Педагогічна культура – передбачає опанування вчителем соціокультурного досвіду людства, глибоке знання методології науки й уміння використовувати її досягнення на практиці в різноманітних інноваційних формах, знання психології. Показниками сформованості педагогічної культури виступають техніка і технологія взаємодії вчителя та учня [6, с. 56].

Одним із компонентів педагогічної культури вчителя є володіння емпатійною культурою, яка поєднує в собі мисленнєве, інтелектуальне та емоційне проникнення у внутрішній світ особистості учня й виявляється в емоційній відповіді-співчутті вчителя у взаємодії з вихованцями. Тому емпатія є однією з особистісно-професійних якостей учителя, необхідною для успішного здійснення педагогічної взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу. Закономірність розвитку емпатійних якостей учителів є важливою умовою формування їхньої професійної придатності. Емпатія педагога включає такі показники:

- реагування почуттями на почуття – емоційний відгук;
- міжособистісне пізнання, яке визначає неповторність і унікальність іншої людини;
- вияв дієвої допомоги [3, с. 78].

Відтак, педагогічна емпатія передбачає здатність вчителя співпереживати учням, адекватно сприймати їхні потреби та інтереси, вміння поставити себе на місце учня й поглянути на проблему його очима.

Емпатійна культура майбутнього вчителя є його інтегративним особистісним утворенням, що формується в ході професійно-педагогічної підготовки, у якому синтезовано емоційний, когнітивний, поведінковий та рефлексивний компоненти, що забезпечують гуманістично спрямовану взаємодію суб'єктів навчального процесу.

Емоційний компонент визначається переживаннями здібностями вчителя емоційно сприймати й відповідати на переживання іншої людини. Когнітивний компонент передбачає знання педагогом сутності емпатії та спілкування, на основі яких він розпізнає думки й почуття учня, передбачає його відповіді, а також вступає у взаємовідносини з ним, усвідомлює душевний стан свого вихованця. Поведінковий компонент виражається в комунікативній здатності педагога будувати свої відносини з учнем, враховуючи його внутрішню позицію в процесі спілкування. Рефлексивний компонент передбачає самоаналіз власних вчинків і дій, які реалізуються в процесі спілкування з учнем.

Емпатійна культура як інтегративна особистісна якість учителя дозволяє емоційно реагувати, співпереживати та допомагати іншій людині, тому є професійно важливою особистісною якістю вчителя, розвиток і формування якої зумовлюють соціальна необхідність і практична потреба [4].

У сучасних умовах, коли швидко змінюються погляди на різноманітні аспекти життя суспільства, особливого значення набувають пріоритети в підготовці дітей та юнацтва до життя. Відповідно, змінюються вимоги до психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя.

Висновки. Сьогодні принциповими вважаються положення про те, що шкільна освіта одночасно з розвитком інтелектуальної сфери має забезпечувати й розвиток емоційної сфери, а також повинна реалізувати не лише пізнавальну функцію, але й психологічну. Її роль – створення умов для формування внутрішнього суб'єктивного світу особистості з урахуванням її унікальності, неповторності, цінностями і психологічними можливостями кожного учня. Відтак в умовах становлення особистісно-орієнтованої освіти та виховання професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів як цілісний інтегрований процес, окрім теоретичної та професійної підготовки, передбачає розвиток таких важливих особистісних якостей педагога, як педагогічна та емпатійна культура.

Педагогічна культура походить від загального поняття “культури” і передбачає глибоке знання методології науки й уміння використовувати її досягнення на практиці. Емпатійна культура є одним із компонентів педагогічної культури, в основі якого лежить емпатійний підхід, який виражає мисленнєве, інтелектуальне та емоційне проникнення у внутрішній світ іншої особистості й виявляється в емоційній відповіді-співчутті до емпатованого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенеш Г. Психологія: dtv – Atlas: Довідник: Пер. з нім. / Художн. Герман і Катаріна фон Заальфельд; Наук. ред. пер. В.О. Васютинський. – К.: Знання-Прес, 2007. – 510 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Максим О.В. Емпатійна поведінка вчителя та забезпечення сучасних потреб освіти // Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Наукові записки. – К., 2000. – Вип. 1: Українська еліта та її роль в державотворенні: Мат. Всеукр. наук.-практ. конф. (18–19 тр. 2000 р.). – С. 78–81.
4. Мижериков В.А. Введение в педагогическую деятельность: Учеб. пособ. для студентов пед. учеб. заведений / В.А. Мижериков, М.Н. Ермоленко. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 268 с.
5. Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: Рус. яз., 1986. – 797 с.
6. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. – К.: Рад. шк., 1974. – 248 с.
7. Я.А. Коменский. Избр. пед. соч. – М., 1982. – 543 с.

Надійшла до редакції 04.09.2009 р.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ ТА ОСВІТА

Збірник наукових праць
Запорізького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

Випуск IV

Матеріали подано мовою оригіналу.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність
за підбір, точність наведених фактів, цитат,
економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Головний редактор *А.І. Павленко*
Заступник головного редактора *К.Л. Крутій*
Відповідальний за випуск *І.Я. Крайній*
Дизайнер *В.С. Зесенко*
Комп'ютерне верстання *Я.В. Чернишева*
Коректор *М.М. Пасічна*
Виконавець *С.А. Шевченко*

Здано до набору 15.09.2009. Підписано до друку 24.12.2009.
Формат друк. 60x84 1/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 18,5. Ум. друк. арк. 14,9.
Тираж 300 прим. Зам. № 146/09.

Збірник змакетовано і надруковано в ТОВ "ЛІПС" ЛТД
вул. Цитрусова, 6а, м. Запоріжжя, 69071,
т. (612) 68-33-13, ф. (612) 68-81-08.
E-mail: mail@lips.zp.ua
www.lips.zp.ua